

تاثیر ساز دف در جذب هنرمندان جهان به موسیقی عرفانی

احسان قدمی، مدرس و نوازنده ساز دف، عضو درجه یک خانه موسیقی ایران

چکیده

دَف، یکی از سازهای کوبه‌ای در موسیقی ایرانی است که شامل حلقه‌ای چوبی است که پوست نازکی بر آن کشیده‌اند و با ضربه‌های انگشت می‌نوازند. دف ایرانی شبیه به ساز دایره و کمی بزرگتر از آن و با صدایی بم‌تر است. دف حلقه‌ای از جنس چوب می‌باشد که عرض آن حدود ۵ تا ۷ سانتی‌متر و قطر آن از ۲۵ تا ۴۰ سانتی‌متر است. بر یکی از سطوح این ساز پوست کشیده شده و در داخل جدار چوبی آن حدود ۴۰ حلقه‌ی فلزی قرار گرفته است. این حلقه‌ها با فواصل مساوی صدایی زنگ‌وار تولید کرده به همراه صدای اصلی ساز حالت دلنشین و ذابی را به وجود می‌آورد. در گوشه‌ای از جدار چوبی دایره سوراخی تعبیه شده که نوازنده برای نگه‌داشتن ساز به هنگام اجرا انگشت شست خود را درون آن می‌گذارد و با بقیه‌ی انگشتان هر دو دستش بر روی سطح پوستی ساز می‌کوبد. نوازنده در هنگام نواختن با تکان‌هایی که به ساز می‌دهد سبب لرزش حلقه‌های آویزان در جدار داخلی آن می‌گردد و از این طریق صدای زنگ‌وار، توأم با کوبش پوست به وجود می‌آورد. هیچ‌یک از صداهای تولید شده در این ساز، ارتفاع معینی، ندارند.

مقدمه

دایره در ابعاد بزرگتر نیز ساخته می‌شود که آن را دف می‌نامند. دف دارای همین مشخصات دایره می‌باشد، فقط در اندازه‌ی بزرگتر از آن ساخته می‌گردد. دف نسبت به دایره از صدای بم‌تری برخوردار می‌باشد که همین امر باعث گردیده تا صدایی کاملاً جذاب و استثنایی داشته باشد. این ساز از سازهای ضربی ایرانی شبیه به دایره ولی بزرگ‌تر از آن و با صدای بم‌تر است. چنان‌که از کتاب‌های موسیقی و نوشته‌ها و اشعار بر می‌آید، در دوره اسلامی ایران، این ساز برای پشتیبانی از ساز و حفظ وزن به کار می‌رفته و رکن اصلی مجالس عیش و طرب و محافل اهل ذوق و عرفان بوده که قوالان هم با خواندن سرود و ترانه آن را به کار می‌بردند. در کتاب‌های لغت در معنی دف یا دایره می‌نویسند: آن چنبری است از چوب که بر روی آن پوست کشند و بر چنبر آن حلقه‌ها آویزند. در قدیم برای آنکه طنین بهتری داشته باشد روی دف پوست آهو می‌کشیدند. در قدیم دف یا دایره کوچک را که چنبر آن از روی و برنج ساخته می‌شد خمک یا خمبک می‌گفتند. به دست زدن با وزن و به اصطلاح بشکن زدن هم خمک یا خمبک می‌گفتند. دف‌هایی هم بوده که بر چنبر آن زنگ تعبیه می‌کردند و می‌نواختند. زنگ‌های دف را جلاجل می‌گفتند. در دوره اسلامی به کسانی که دف یا دایره می‌نواختند جلاجل‌زن می‌گفتند. در ایران کهن جلاجل وسیله‌ای بیضی شکل و بزرگ بود که زنگ‌هایی بر آن می‌بستند و در جنگ‌ها به کار می‌بردند و ظاهراً صدای مهیبی داشته است. دف را که بر آن زنگوله تعبیه می‌کنند دف زنگی می‌گویند.